

Sıcak gündemin içinde tüketici kavramını tekrar düşünmek

Dijital Atölye 6. Sayı

YENİ BİR SAYIYA BAŞLAMADAN

«Tek isteğımız hem bireysel hem de toplumsal sorunlarımızı düşünmeden geçireceğımız birkaç saat için evimizde, o televizyon karşısındaki koltuğa kurulmak.» demiştik «*Yaşasın Televizyonla Gelen Normalleşme*» sayımızın açılışında. Her zamankinden zor zamanlardan geçtiğimiz son birkaç aydır her şeyi askıya aldığımız o birkaç saate de sahip değiliz artık. Gündemimiz olabildiğince sıcak ve ağır. Okulda, işte, evde, sokakta her anımız «ülke meseleleri» ile dolu, kafalarımız meşgul, normalleşme lüksümüz yok.

Olağanüstü zamanlardan geçtiğimiz bu günlerde Dijital Atölye'nin 6. sayısını ülke gündeminin ve ardı ardına gelen çalkantıların günlük hayatımıza, tüketim alışkanlıklarımıza etkisine ayırdık. Ortaya çıkan tablo bizi «tüketici» kavramına bakışımızı gözden geçirmeye itti.

«Sıcak gündemden bir türlü çıkamadık. Türkiye'nin rahata erdiği günleri görebilecek miyiz bir gün acaba merak ediyorum» diyor Tuğba (Lise, 18).

Şimdiye kadar çıkardığımız tüm sayıların kimi zaman satır aralarında kimi zaman odak noktasında Tuğba'nın dile getirdiğine benzer düşüncelere, yaşadığı ruh halinin hayatın farklı alanlarındaki yansımalarına yer verdik. Politik, sosyal, ekonomik değişim ve çalkantılar her zaman hayatımızın parçasıydı. Her zaman dilimizde zor bir ülkede, zor zamanlarda yaşadığımız söylemi vardı. Bu durumun getirdiği ağırlığı hep hissediyorduk, ama olabildiğince umursamamaya çalışıyorduk ve belirli bir dereceye kadar kabullenmiştik. Peki 15 Temmuz ve sonrasında yaşanan süreç farklı mıydı? Krizin ilk sıcak günleri geçince hayatlarımıza hiçbir şey olmamış gibi devam edebildik mi? Bu sorulara aldığımız cevaplar «eski normalin» süremeyeceği kadar farklı zamanlardan geçtiğimiz yönünde.

KORKU & ENDİŞE, UMUT & GURUR KARŞI KARŞIYA

«Üzöldüğüüm
şey boşu
boşuna ölen
insanların
varlığı. Açıkçası
2 büyük filin
kavgasında
ezilen çimen
olmak veya
birinin olmasını
kesinlikle
istemem ve o
konuda çok
üzgünüm»
Erkek,
Üniversite
Öğrencisi.

**GELECEK TAMAMEN BELİRSİZ...
PEKİ YA ÇOCUKLARIMIZ?**

Belirsizlik birçok korku ve endişenin kaynağı. Politik ve ekonomik belirsizliğin yanı sıra; terör olayları nedeniyle can güvenliği kaygısı, beraberinde korkmuş ve gelecekte endişeli bir toplum getiriyor.

Havai fişekler, uçan uçaklar, uzun çalan kornalar dahil sürekli bir tedirginlik durumu hakim .

Apolitik bir genç nesil ise tekrardan politikayla ilgilenmeye başlatıldı. Geçmişte kaldığına inanılan çatışmalar ise yeni neslin gerçeğı haline geldi. Bu da insanların hayata bakışlarını, yaşam şekillerini, genel duygu durumlarını tekrar değerlendirmelerini sağlıyor.

Gündem kimsenin dilinden düşmüyor. Tüm medyada da sıcaklığını koruyor. Bu nedenle sürekli takip edilen haberlerle olaylardan uzaklaşamıyor.

KORKU & ENDİŞE, UMUT & GURUR KARŞI KARŞIYA

UMUT ETMEYE CESARETİMİZ VAR MI?

En kötüsü geri de mi kaldı, uçurumun kenarından mı döndük? Bazıları umutsuzluğa kapılırken, bazılarına göre ise bu noktadan sonra ülke olarak toparlanma, birlik olma ve tekrardan köklerimizi güçlendirme zamanı. Bu bütünlüğü sağlayabilmiş olmanın, insanların birbirlerine verdiği destek, ülke ile duyulan gurur, geleceğe biraz daha olumlu bakılmasını sağlıyor. İstikrar ve demokrasinin bozulmamış olması ise, ekonomik durumun tekrar canlandıracağına olan güveni ortaya koyuyor.

«Her Őerde bir hayır olur. Ülkemiz büyük bir tehlike atlattı. Milletçe kahramanlık destanı yazdık. Milletçe bu beladan kurtulacağız.»
Gürol, Çalışan Erkek

« Yaşım gereği ailemin gördüğü darbeyi yaşamadım ve ilk defa böyle bir durumla karşılaştım. Başlarda korktum fakat ülkemizin ilerlemesi gelişmesi ve Türk halkının birleşmesiyle bazı şeylerin üstesinden gelinebileceğini anladım.
» Ezgi, Üniversite Öğrencisi

ESKİ NORMAL ESKİDE KALDI

15 Temmuz ile beraber sadece Türkiye'ye değil tüm dünyaya bakışımız, olayları (geçmişe ve geleceğe yönelik) anlamlandırma, yorumlama şeklimiz büyük ölçüde değişti. Peki ne oluyor da «normalimizi» değiştirecek kadar olan biten bizi sarsıyor?

Çünkü diyor, konuştuğumuz kişiler:

- Bu yaşadığımız toplumun her kesimini içine alan son «yıllardaki en büyük çaplı olay».
- Olan biten sadece kamusal alanda kalamayacak kadar yakınımızda yaşandı ve yakından takip edildi. Yani çatışma kendi küçük ve güvenli özel alanlarımıza kadar girdi ve bizi sarstı.
- Vatandaş olarak bir duruş sergilemenin bizim sorumluluğumuz, ödevimiz olduğuna inandık.
- Ve son olarak, yaşananlarla birlikte millet olarak, vatandaş olarak, birey olarak kendi gücümüzü keşfettik. Fark yaratabileceğimize inandık.

«Benim yaşım 38. Önceki darbelerin yapıldığı zamanlarda pek bi laylaylom akıllı idim ve politika, gündem vs takip etmediğimden hiç bir fikrim yoktu darbe nedir diye. Ama kötü bişey olduğunu biliyorum. Bu yaşadıklarımız farklı bir şey, birebir yaşadık. Beni derinden sarstı, insanlara ve olaylara bakışımı değiştirdi.» Kadın, Çalışan

TOPLUM OLARAK DEĞİŞMEK & TOPLU TAVIR GÖSTERMEK

«Hepimizi
milletçe
etkiledi. Birlik
olduk, birlikte
tepki gösterdik
ve göstermeye
devam
ediyoruz da»
Erkek,
Üniversite
Öğrencisi.

Süreç boyunca gözlemlerimizi ve aldığımız fikirleri üst üste koyduğumuzda «toplu» bir değişim sürecinden geçtiğimiz açık bir şekilde görülüyor.

Gelişmekte olan normlardan, fikirlerden, pratiklerden bireysel olarak haberdar olmama ya da bir şekilde etkilenmeme gibi bir duruma sıklıkla rastlanmıyor. Ne kişiler, ne kurumlar ne de markalar bu değişimin dışında, eski güvenli bölgelerinde kalma lüksüne sahipler.

Değişen toplumun gücünü her alanda hissederken Pierre Bourdieu'nün «Habitus» kavramını anmadan edemiyoruz. Bourdieu sosyolojisinin temel kavramlarından biri olan **Habitus**, en yalın hali ile toplumsal aktörlerin algılama, hissetme, düşünme ve davranma şemaları olarak içselleştirdikleri toplumsallık anlamına gelmektedir.

İçselleştirdiğimiz toplumsal ruh halihazırda değişiyor. Bu tam olarak ne ifade ediyor?

SADECE TÜKETİCİ DEĞİL, DEMOKRASİYE SAHİP ÇIKAN VATANDAŞ- TÜKETİCİ

«Vatan haini markaların, iş yerlerinin ülkemden defolup gitmesini istiyorum»
Kadın, Ev Hanımı.

Özellikle sıcak gündemin tüketim boyutuna etkileri incelendiğinde büyük bir «hareketlenme» olduğu gözlemleniyor. Alınan her yeni haber ve bilgi doğrultusunda markaların «demokratik» ve «milletin yanında» duruşları gözden geçiriliyor, ya sözü geçen marka ile ilişki kesiliyor ya da daha çok arttırılıyor. Kısacası **tüketici ve vatandaş kimlikleri ayrılması zor bir biçimde birbirine geçiyor.**

Aslında belirli ülkelerin ürünlerine ya da markalara gösterilen toplu tepkiler bize yabancı bir konu değil (1908'de Avusturya ve Bulgaristan mallarına karşı başlatılan «Fes Boykotu»'nu tarihimizin ilk boykotu olarak düşünürsek). Fakat belki de hiçbir zaman olmadığımız kadar vatandaş ve tüketici olarak gücümüzün farkındayız, demokratik duruşumuzun bir gerekliliği olarak bu gücü kullanmaya kararlıyız ve bir bütün halinde hareket ediyoruz.

HAYATIMIZIN DEĞİŞMEYEN TEMEL PARÇASI HARCAMALARIMIZ...

“İhtiyaç fazlası” harcama yapan bir toplum olarak görmüyoruz kendimizi. Bizlere göre spor salonuna gitmek de bir ihtiyaç, hazır çorba almak da, yeni çıkan telefon da, restoranda yemek yemek de...

Yoğun gündemin yanı sıra hayat devam ediyor. Konuştuklarımız, yaşadıklarımız, düşüncelerimiz, gelecek planlarımız değişmiş olabilir fakat günlük yaşantımızda yine alışverişe çıkıyoruz, yine tatil programı yapıyoruz, yine bayram alışverişi ve okul hazırlığı devam ediyor.

Birçok kişi için günlük harcamalar hayatın parçası olduğundan kaçınılmaz, diğer ekstra harcamalar da gündemden bağımsız olarak insanları etkilemiyor.

İçgüdüsel olarak olağanüstü durumlar nedeniyle tasarrufa yönelim olsa da, bunun üzerine herhangi bir aksiyon alınmıyor.

« İstikrarını koruması neticesinde

harcamalarımız aynı oldu. kendimizi

kısıtlamadık her zamanki gibi alışverişlerimi

yaptım. 15 gün tatile de çıktık. şimdi bayram

hazırlıklarımız, okul hazırlıklarımız var ve eğer

iznimizi ayarlayabilirsek 3-4 günlüğüne küçük

bir tatil daha düşünüyoruz.» Kadın, Ev Hanımı.

NELER DUYDUK BUNLAR BİZE NELER HATIRLATTI: TERÖR (DEHŞET) YÖNETİM KURAMI

KORKU & ENDİŞE,
UMUT & GURUR
KARŞI KARŞIYA

ESKİ NORMAL
ESKİDE KALDI

TOPLUM OLARAK
DEĞİŞMEK & TOPLU
TAVIR GÖSTERMEK

SADECE TÜKETİCİ
DEĞİL,
DEMOKRASİYE
SAHİP ÇIKAN
VATANDAŞ-
TÜKETİCİ

HAYATIMIZIN
DEĞİŞMEYEN TEMEL
PARÇASI
HARCAMALARIMIZ...

Bunlar tüketicilerin söylediklerinin direkt özetlenmesinden çıkardığımız bazı başlıklardı.

Fakat tüm bunlar biz araştırmacılara sosyal psikolojinin 1980'lerde Solomon ve arkadaşalarının iyice şekillendirdiği Terör Yönetim Kuramının (Dehşet Yönetim Kuramı) söylediklerini hatırlattı.

Terör Yönetimi Kuramı iki temel hipoteze dayanmaktadır:

- 1- Kaygı tamponu ve
- 2- Ölümlülüğün belirginleşmesi hipotezidir.

Kurama göre bireyin ölümlülüğünün hatırlatılması (15 Temmuz ve sonrasında yaşanan olaylar) ona kaygı vermektedir. Birey bu kaygıyı azaltmak için benlik saygısını yükseltmeye çalışmakta ve / veya kültürel dünya görüşlerine bağlanmaktadır (Milletçe başardık, gücümüzün farkına vardık, milletçe birlik olacağız) («biz» ve «ötekiler» algısı güçlenerek).

NELER DUYDUK BUNLAR BİZE NELER HATIRLATTI: TERÖR YÖNETİM KURAMI

Bu yaklaşım bize yaşananlar çerçevesinde tüketici neden hala herşey normalmiş gibi yaşıyor, tüketmeye, tatile gitmeye vb. davranışlarına farklı bir bakış açısı daha getiriyor. Tüketimin değişmemesi veya artması muhtemelen bizi ölüm duygusundan uzaklaştıran bir kaygı tamponu oluşturma tepkisi, aynen Terör Yönetim Kuramında açıklandığı gibi. Özellikle «Milletçe Birlik Olduk» ve başardık algısına sahip kişilerde özgüven yükseldi ve içinde buldukları gruba ve onun değerlerine daha sıkı sıkıya bağlandılar.

Böyle olaylar sonrasında halkın genel olarak daha «tutucu» (conservative) eğitime daha da yaklaşım, desteklediğine dünyada da şahit olduk. Londra metrosu bombalaması öncesi ve sonrası Kent Üniversitesi psikologlarında Julie Van de Vyver ve Diana Houston Londra'da bir çalışma yapıyorlar. 2005 yılında yayınladıkları çalışma sonuçları ilginç veriler içeriyor:

- Bombolama olayları sonrasında en büyük fark daha liberal olan kitlenin daha tutucu olan kitleye yakınlaşması, özellikle «ötekiler» hakkındaki düşüncelerinde.
- Terör olayları öncesinde «ötekiler» hakkında daha ılımlı olan bu kitle bombalama olayı sonrasında muhafazakar kitleye daha benzer söylemler dile getiriyor ve onlarla birlik oluyor.
- Yine bu «liberal» kitle eğer ortam sakinleşirse belli bir süre sonra kendi orijinal ılımlı tavırlarına geri dönüyorlar. Bu yakınlaşma kalıcı olmuyor.

Referanslar

- Greenberg J., Pyszczynski T., Solomon S., Rosenblatt A., Veeder M., Kirkland S. & Lyon D. (1990). "Evidence for Terror Management Theory II: The Effects of Mortality Salience on Reactions to Those who Threaten or Bolster the Cultural Worldview". *Journal of Personality and Social Psychology* 58/2 (1990) 308-318
- Van de Vyver, J., Houston, D., Abrams, D., & Vasiljevic, M. (2015). Boosting belligerence: How the July 7, 2005, London bombings affected Liberals' moral foundations and prejudice. *Psychological Science*, 27, 169-177.
doi:10.1177/0956797615615584

Ipsos UU olarak, Dijital Atölye kapsamında, bireylerin olaylara, durumlara, topluma bakışlarını, bakış açılarının nasıl oluşup evrildiğini, hayatlarındaki farklı dinamikleri ve gel gitleri anlamak için merak etmeye ve soru sormaya ve size her ay bu sorulardan neler öğrendiğimizi aktarmaya devam edeceğiz...